

КРИВОРУЧКО Л. С.

доктор юридичних наук,
старший дослідник,
професор кафедри публічного
та приватного права
(Навчально-науковий гуманітарний
інститут Таврійського національного
університету імені В. І. Вернадського)

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.7>

**ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАПРОВАДЖЕННЯ
МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ**

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, запропоновано авторське визначення поняття адміністративно-правового механізму запровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення захисту прав людини. Розкрито положення норм чинного законодавства, яке регулює діяльність щодо запровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення захисту прав людини. Виділено ключові структурні елементи вказаного адміністративно-правового механізму, які запропоновано поділити на дві великі групи: загальні та спеціальні. Зроблено висновок, що структура адміністративно-правового механізму запровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення захисту прав людини складається з: 1) загальних елементів, які властиві будь-якому адміністративно-правовому механізму регулювання, а саме: а) адміністративно-правові норми – загальнообов’язкові правила поведінки, накази та владні веління, що закріплюють певні положення, які здійснюють вплив на суспільні відносини у сфері впровадження міжнародних стандартів захисту прав людини; б) адміністративно-правові відносини у сфері впровадження міжнародних стандартів – специфічні суспільні відносини, що виникають під впливом певних факторів і регулюються нормами адміністративного права; в) юридичні джерела (правові засади) – формалізовані збірники норм адміністративного права; наявність правових джерел, виданих відповідно до встановленої процедури, є гарантією легальності впливу на відносини в галузі впровадження міжнародних стандартів захисту прав людини; г) методологічна основа – система адміністративно-правових методів і засобів, які використовуються для впровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини уповноваженими суб’єктами; 2) спеціальні елементи – структурні частини, характерні безпосередньо для адміністративно-правового механізму впровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини, зокрема: а) система суб’єктів діяльності з впровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини – група спеціально уповноважених учасників публічного управління, які мають законодавчо визначені функції в цій галузі; б) акти реалізації адміністративно-правових норм – формалізовані рішення суб’єктів діяльності, спрямовані на пряме регулювання суспільних відносин шляхом застосування правових норм; б) міжнародно-правові норми – положення міжнародних джерел права, що визначають юридичні можливості та порядок впровадження

міжнародних стандартів у національну правову систему; в) адміністративно-правовий контроль за дотриманням міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, запровадження, міжнародні стандарти, забезпечення, захист прав людини.

Kryvoruchko L. S. To characterize the structural elements of the administrative-legal mechanism for the introduction of international standards in the field of ensuring the protection of human rights

In the article, based on the analysis of the scientific views of scientists, the author's definition of the concept of the administrative-legal mechanism for the introduction of international standards in the field of ensuring the protection of human rights is proposed. The provisions of the norms of the current legislation, which regulates activities related to the introduction of international standards in the field of ensuring the protection of human rights, have been disclosed. The key structural elements of the specified administrative-legal mechanism are highlighted, which are proposed to be divided into two large groups: general and special. It was concluded that the structure of the administrative-legal mechanism for the introduction of international standards in the field of ensuring the protection of human rights consists of: 1) general elements inherent in any administrative-legal mechanism of regulation, namely: administrative-legal norms of law – a universally binding rule of conduct, an order, an authoritative command, which establishes the established provision, with the help of which influence is exerted on social relations in the sphere of the introduction of international standards for ensuring the protection of human rights; administrative-legal relations in the field of implementation of international standards in the field of ensuring the protection of human rights – special social relations, the emergence of which is connected with a number of specific factors and which are regulated by the norms of administrative law; legal sources (legal bases) – formalized collections of norms of administrative law; the presence of legal sources issued in accordance with the established procedure is a guarantee of the legality of influence on relations in the field of the introduction of international standards in the field of ensuring the protection of human rights; methodological basis – a system of administrative and legal methods, means, and methods by means of which international standards are implemented in the field of ensuring the protection of human rights by authorized entities; 2) special elements – structural parts directly characteristic of the administrative-legal mechanism for the introduction of international standards in the field of ensuring the protection of human rights: a system of subjects of activity for the introduction of international standards in the field of ensuring the protection of human rights – a group of specially authorized participants in public administration, on which functions in the field under study are assigned by law; acts of implementation of administrative and legal norms – formalized decisions of the entities involved in the implementation of international standards in the field of ensuring the protection of human rights, aimed at the direct regulation of social relations through the use of legal norms and their implementation; international legal norms – provisions of international sources of law that establish legal possibilities and the procedure for introducing international standards into the national legal system; administrative and legal control over compliance with international standards in the field of ensuring the protection of human rights.

Key words: administrative and legal mechanism, introduction, international standards, provision, protection of human rights.

Постановка проблеми. Впровадження зарубіжного досвіду в будь-якій сфері суспільних відносин є складним процесом, що вимагає активної участі як держави, так і суспільства загалом, а також скоординованої роботи різних елементів правової системи. Неможливо інтегрувати нові підходи без їх правового закріплення, оскільки саме право є головним регулятором суспільних відносин. Тривалий час серед науковців точилися дискусії щодо сутності та елементів правового регулювання, як у цілому, так і стосовно окремих аспектів. В результаті сформувалася чітка концепція системного характеру правового регулювання, що підкреслює важливість аналізу поняття і структури адміністративно-правового механізму впровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини.

Стан дослідження. Варто відзначити, що на сьогоднішній день проблема запровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення захисту прав людини неодноразово потрапляла у поле зору різних науковців. Зокрема, їй приділяли увагу: Ю. Битяк, О. Безпалова, І. Голосніченко, В. Живицький, А. Комзюк, О. Миколенко, О. Соломатіна, Х. Ярмакі та багато інших. Втім, незважаючи на суттєвий теоретичний доробок, в науковій літературі недостатньо опрацьованою є характеристика структурних елементів адміністративно-правового механізму запровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення захисту прав людини.

Саме тому метою статті є: надати характеристику структурним елементам адміністративно-правового механізму запровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення захисту прав людини

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження варто відзначити, що міжнародні стандарти щодо захисту прав людини визначено як сукупність принципів і норм, вироблених суб'єктами міжнародного права на підставі взаємних домовленостей та погоджень і закріплених у відповідних міжнародних нормативно-правових актах, що встановлюють вимоги і рекомендації, якими мають керуватися держави в процесі формування і реалізації їх національної політики у сфері охорони та захисту прав людини, а також під час міжнародної взаємодії з цих питань.

Основні риси та характеристики, що визначають природу й сутність міжнародних стандартів захисту прав людини, включають наступні аспекти. Вони являють собою принципи й норми, тобто є керівними положеннями та правилами, яких державам необхідно або бажано дотримуватись у своїй діяльності, особливо щодо захисту прав людини. Ці стандарти формалізуються у відповідних міжнародних правових документах і мають загальний та універсальний характер, виконуючи роль моделі для тривалого та широкого (між-державного, регіонального, глобального) застосування. Стандарти відзначаються високим ступенем узагальненості, що необхідно для забезпечення їх загальності й універсальності. Зазвичай, ці стандарти формулюються у вигляді розгорнутих понятійно-термінологічних конструкцій, які визначають сутність захисту прав людини та загальні політико-правові засади його забезпечення. Вони можуть мати як зобов'язуючий, так і рекомендаційний характер. Важливо зазначити, що, зобов'язуючи держави діяти певним чином, міжнародний стандарт, через свою загальність і абстрактність, не вимагає конкретних дій, а лише окреслює цінності, що потребують захисту, загальні рамки та найбільш доцільні підходи до цього захисту. Виконання цих стандартів забезпечується політико-правовою відповідальністю на міжнародному рівні та юридичною – на національному. Обов'язковість виконання міжнародних стандартів державами підкріплюється міжнародним політичним тиском, але в ряді випадків недотримання цих стандартів може призвести до юридичних наслідків, таких як обмеження або зобов'язання компенсувати завдану шкоду.

Реалізація зазначених міжнародних стандартів підкреслює важливість і необхідність створення ефективного адміністративно-правового механізму для їх впровадження. Більшість науковців сходяться на думці, що сутність адміністративно-правового механізму регулювання полягає у використанні юридичних засобів. Відмінності в концепціях здебільшого стосуються цілей застосування цих засобів. Одні вчені вважають, що мета полягає у впорядкуванні та впливі на суспільні відносини, тоді як інші наголошують на необхідності створення таких умов, за яких реалізація прав і свобод фізичних та юридичних осіб буде максимально ефективною.

Однак, при тлумаченні адміністративно-правового механізму впровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини не можна обмежуватись лише загальною правовою теорією. Важливо враховувати специфіку об'єкта, на який спрямована дія цього механізму, а також інші характерні для нього фактори. Специфіка адміністративно-правового механізму впровадження міжнародних стандартів у цій сфері визначається наступним: по-перше, механізм базується як на загальних, так і на спеціальних юридичних засобах, мета яких чітко визначена – впорядкування відносин, що виникають у процесі впровадження міжнародних стандартів у галузі захисту прав людини. По-друге, реалізація цього механізму є компетенцією спеціальних державних органів, уповноважених на виконання публічно-владних функцій у цій сфері. По-третє, механізм має процедурний, суворо формалізований та динамічний характер. З огляду на зазначені особливості, адміністративно-правовий механізм впровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини слід розглядати як систему юридичних засобів (загальних і спеціальних), які застосовуються уповноваженими суб'єктами з метою впорядкування суспільних відносин, що виникають під час публічно-владної діяльності з впровадження міжнародних стандартів у цій галузі.

Наведене вище визначення виділяє необхідний для окремого аналізу аспект – структуру адміністративно-правового механізму запровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення захисту прав людини, який також має власні особливості.

У загальній теорії права та адміністративної галузі зокрема структура механізму правового впливу розкривається по-різному. Наприклад К. Г. Волинка відносить до елементів механізму правового регулювання в класичному вигляді: юридичні норми, нормативно-правові акти, акти офіційного тлумачення, юридичні факти, правовідносини, акти правореалізації, правосвідомість, режим законності та правопорядку, який впроваджується в результаті досягнення цілей правового регулювання [1, с. 108]. А. М. Колодій та В. В. Копейчиков вважають, що механізм правового регулювання формується з норм права, які становлять його основу, а також включає правові відносини та акти, що реалізують права і обов'язки [2, с. 220]. При цьому слід зазначити, що вказані науковці не включають до безпосередніх елементів правового регулювання законність, правопорядок, правосвідомість та правову культуру, втім, вони наголошують на тому, що ці явища значним чином впливають на процес правового регулювання [2, с. 220–221]. З точки зору М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка й О. В. Петришина, до структури механізму правового регулювання входять права свідомість, принципи права, правові норми, акти тлумачення і застосування норм права, юридичні факти, правові відносини, суб'єктивні юридичні права й обов'язки, акти реалізації юридичних норм, правова культура, законність та ін. [3, с. 413].

Що ж стосується структури адміністративно-правового механізму регулювання, то в цьому аспекті також можна відмітити множинність поглядів. Наприклад, В. І. Олефір, М. П. Пихтіна та інші до складових вказаного механізму відносять норми адміністративного права та їх зовнішнє вираження – джерела права, публічну адміністрацію, принципи діяльності публічної адміністрації, індивідуальні акти публічної адміністрації, адміністративно-правові відносини, форми адміністративного права, тлумачення норм адміністративного права, методи адміністративного права, процедури реалізації адміністративно-правових норм і принцип законності [4, с. 87–90].

З. С. Гладун, аналізуючи механізм адміністративно-правового регулювання, виділяє його елементи та функціональні складові. До елементів механізму вчений відносить такі компоненти: норми права, які є загальнообов'язковими правилами поведінки, створеними для регулювання суспільних відносин; акти реалізації норм права – процес фактичного втілення правових норм у життя через дії суб'єктів адміністративного права; а також правові відносини – вольові суспільні відносини, що виникають на основі норм права [5, с. 10]. До функціональних складових частин механізму, на його думку належать: юридичні факти, правова свідомість і правова культура, законність, акти тлумачення норма права й акти застосування норм права [5, с. 10; 6, с. 117]. Т. С. Гончарук указує, що структуру адміністративно-правового механізму складають адміністративно-правові норми, акти їх тлумачення, акти реалізації адміністративно-правових норм та адміністративно-правові відносини [7, с. 23].

О. В. Кузьменко підкреслює, що кожен елемент цього механізму виконує свою унікальну роль у регулюванні поведінки людей. Ці елементи також слугують юридичними засобами адміністративно-правового регулювання. При цьому адміністративно-правові засоби залучаються до процесу регулювання в певній послідовності. Отже, адміністративно-правове регулювання являє собою процес послідовного використання цих засобів для досягнення цілей, пов'язаних із регулюванням дій учасників суспільних відносин. До таких засобів учений відносить норми адміністративного права, які об'єктивно виражені в законах та інших нормативних актах; адміністративно-правові відносини; акти застосування норм адміністративного права; акти тлумачення цих норм; а також правосвідомість, правову культуру та законність [8].

О. В. Баклан робить висновок, що адміністративно-правовий механізм складається з таких елементів: правових основ для здійснення певного виду діяльності в публічній сфері, тобто норм адміністративного права, які забезпечують правовий вплив на суспільні відносини; специфічних адміністративно-правових відносин у відповідній сфері; а також актів реалізації та тлумачення норм адміністративного права [9, с. 95–96].

Висновки. Отже, Різноманіття наукових підходів до визначення структурних елементів механізму правового регулювання та самого адміністративно-правового механізму дало змогу сформулювати авторську концепцію щодо елементного складу цієї правової категорії. Підсумовуючи проведений у дослідженні аналіз, доцільно навести таку структуру адміністративно-правового механізму впровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини:

1) загальні елементи, властиві будь-якому адміністративно-правовому механізму регулювання, а саме: а) адміністративно-правові норми – загальнообов'язкові правила поведінки, накази та владні веління, що закріплюють певні положення, які здійснюють вплив на суспільні відносини у сфері впровадження міжнародних стандартів захисту прав людини; б) адміністративно-правові відносини у сфері впровадження міжнародних стандартів – специфічні суспільні відносини, що виникають під впливом певних факторів і регулюються нормами адміністративного права; в) юридичні джерела (правові засади) – формалізовані збірники норм адміністративного права; наявність правових джерел, виданих відповідно до встановленої процедури, є гарантією легальності впливу на відносини в галузі впровадження міжнародних стандартів захисту прав людини; г) методологічна основа – система адміністративно-правових методів і засобів, які використовуються для впровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини уповноваженими суб'єктами;

2) спеціальні елементи – структурні частини, характерні безпосередньо для адміністративно-правового механізму впровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини, зокрема: а) система суб'єктів діяльності з впровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини – група спеціально уповноважених учасників публічного управління, які мають законодавчо визначені функції в цій галузі; б) акти реалізації адміністративно-правових норм – формалізовані рішення суб'єктів діяльності, спрямовані на пряме регулювання суспільних відносин шляхом застосування правових норм; в) міжнародно-правові норми – положення міжнародних джерел права, що визначають юридичні можливості та порядок впровадження міжнародних стандартів у національну правову систему; г) адміністративно-правовий контроль за дотриманням міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. К. : МАУП, 2003. 240 с.
2. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та інші. К. : Юрінком Інтер, 2000. 320 с.
3. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова та ін. Харків : Право, 2002. 432 с.

4. Галуцько В.В., Олефір В.І., Пихтін М.П., Онищенко О.О. та інші Адміністративне право України в сучасних умовах: монографія / за заг. ред. В.В. Галуцька. Херсон : ВАТ «Херсонська міська друкарня». 2010. 376 с.
5. Гладун З.С. Адміністративне право України: навчальний посібник – довідник для підготовки до іспиту. Тернопіль: ТНЕУ. 2008. 172 с.
6. Корсун С.І. Механізм адміністративно-правового регулювання запобігання фінансуванню тероризму. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 6-2. Том 1. С. 116–118.
7. Гончарук С.Т. Адміністративне право України. Загальна та Особлива частина: навч. посіб. К. : НАВС. 2000. 240 с.
8. Кузьменко О.В. Курс адміністративного права України : підручник. Юрінком Інтер. 2018. 904 с.
9. Баклан О.В. Контрольно-наглядова діяльність та адміністративний примус в сфері охорони праці (на матеріалах підрозділів державного нагляду за охороною праці Головного штабу МВС України) : дисс... канд. юрид. наук : Національна академія внутрішніх справ України. 2002. 240 с.

